

Domokos Pál Pétert, a köztanítónak, köztanárnak induló embert ez a hit, ez az akarat, ez az emberség emelte az óriások, a csillagemberek magasába. Példája követhető. Ahogy maga is mondta: mindenki számára, akiben szív, szeretet és munkakészség van. Ez az ő testamentuma.

Még csak annyit hadd jegyezzünk ide: Domokos Pál Péter végül is megérte munkái győzedelmét. Könyvei, tanulmányai rendre megjelentek. Estéjéhez közeledve – 85. éve előtt nem sokkal – megkapta a Munka Érdemrend arany fokozatát, majd elsőként a Bethlen Gábor díjat és a Széchenyi díjat. Még megláthatta az általa ifjan kezdeményezett *Ezer székely leány* újra megrendezett ünnepségét Csíkszeredán, ott lehetett a gyulafehérvári püspök érsekké szentelésén, alapítványt tehetett csángó gyermekek taníttatására, s a pápa magyarországi látogatása idején a Szent István bazilikában ezernyi csángónak mondhatta biztató szavait: „Soha ne felejtétek el, hogy magyarok vagytok. Édes testvéreim. Nem vagytok alábbvalóak senkinél.”

S ami talán mindennél fontosabb: munkásságával, élete példájával a nemzeti tudatba emelte a moldvai csángókat. Létezésük és megmaradásuk gondjait. Ha az első világháború idején még a főtisztek, még a magas műveltségűek legnagyobb része sem tudott a csángókról, ma már a fiatalok, a diákok százezrei is tudnak létezésükről. Elérte, amit annyira fontosnak tartott: tettek is születtek írásai nyomán. A csángó életnek már hatalmas irodalma van: Veress Sándor, Lükő Gábor, Méhes László, Balla Péter, Jagamas János, Faragó József, Szabó T. Attila, Kallós Zoltán, Gálffy Mózes és mások művei jelzik Domokos Pál Péter vetésének a kikelését. S az a sok száz ember, aki mindig kész a csángók segítségére. Akik tovább adják Domokos Pál Péter szívükre helyezett intelmét: „A moldvai csángó-magyarok a világ legárvább, legelfeledettebb kisebbsége. Ne hagyjátok sorsukra őket, mert véretekéből való véretek ők! Naponta (legalább) annyit gondoljatok rájuk, ameddig egy gyufaszál lángja ellobban.”

Czine Mihály

„Domokos Pál Péter, Magyarország királya”

Domokos Pál Péterrel (1901-1992), a moldvai magyarok nagy néprajzkutatójával, 1982-ben a veszprémi Bakonyi Múzeumban a moldvai csángókról tartott előadása alkalmával találkoztam először. Ott tanultam meg alapvető tételét: Moldvában aki katolikus az magyar, aki magyar az katolikus. Előadása után, hazafelé utazásunk közben, még a vonaton is nagy lelkesedéssel beszélt nekem a moldvai magyarokra vonatkozó néprajzi-kultúrtörténeti kutatásairól. Ugyanakkor tanáromtól, Gunda Bélától (1911-1994) is sokat tanultam, hallottam, olvastam a gyimesi- és a moldvai csángókról. Gunda Béla a Kolozsvári Egyetem néprajzprofesszoraként, 1943 és 1948 között több alkalommal is helyszíni kutatást végzett a csángók körében. Tanulmányaiiban elsősorban a moldvai magyarok eredetére kereste a választ.

Domokos Pál Péter és Gunda Béla példája, biztatása érlelte meg bennem az elhatározást, hogy egyszer nekem is el kell jutnom néprajzi gyűjtőútra a moldvai magyarokhoz. Úgy gondoltam, hogy ezt az igen archaikus területet minden magyar néprajzkutatónak be kellene járnia, mivel itt az élő, működő népi kultúra ismerhető meg. Több éve dédelgetett tervem 1994 májusában. kéthetes moldvai néprajzi gyűjtőútunk során valósult meg. Moldvai kutatóútunkat a Magyar Tudományos Akadémia, Fejér Megye Önkormányzata támogatta, az erdélyi Kriza János Néprajzi Társaság segítette. Moldvai expedíciónk tagjai: Varró Ágnes, a székesfehérvári Szent István Király Múzeum nép-

rajzkutatója, Pozsony Ferenc, a Kolozsvári Egyetem Néprajzi Tanszékének tanára, a Kriza Társaság elnöke, valamint Erdélyi Zoltán, a Kolozsvári Egyetem néprajz szakos hallgatói voltak.

Lészpeden Baló Marikánál (született 1913) és hűgánál, Bálint Erzsébetnél (született 1927) kaptunk szállást. Marika 1943 óta özvegy, férje a román királyi hadsereg katonájaként a Don-kanyarban esett el. Beszélgetés közben derült ki, hogy az 1950-es években, lészpedi magyar tanító korában, Kallós Zoltán kolozsvári néprajzkutató is náluk lakott, sőt szüleit, családjukat moldvai gyűjtőútjai során, az 1930-as években Domokos Pál Péter több alkalommal is felkereste.

Domokos Pál Péter második moldvai gyűjtőútján, 1932-ben járt első ízben Lészpeden. Ekkor, Laczkó László egyetemi hallgatóval együtt, sátoros szekéren járták be a moldvai magyar településeket. *A moldvai magyarság* című, nagy sikerű, eddig öt kiadást megért könyvében Lészpedről ezt írta: „Második utam alkalmával Bákóból mentem ki a megye felső szögletében fekvő *Lécpedre*. Éppen Anna napja volt, s a faluban búcsú- és püspökjárás. Simó Anti Józsihoz szálltam, s mondhatom, hogy a búcsús tapasztalatok szomorúságát csak házigazdám szívessége, jó magyar gondolkodása, valamint feleségének fonográfra is fölvett dalai felejtethették. Valószínűleg ezek a lécpedi magyarok a lábniakkal együtt Csíkból, a madéfalvi veszedelem idején kimenekült székelyek utódai, akik szokásaikban, étkezésükben a környezethez alakultak. Sok énekkel, sok kedves emlékekkel távoztunk Lécpedről, s újra Bákóba tértünk vissza...”

Baló Marika elmondta: a lészpediek Domokos Pál Pétert Magyarország királyának tartották, aki álruhában, cserépedényárusként érkezett, hogy megismerje, kifürkéssze moldvai magyar népe életét, sorsát, helyzetét, s az így szerzett ismeretei alapján segítsen rajtuk. Utóbbi szándékáról a nyolcvanéves Domokos Pál Péter így beszélt a vele készített interjúban: „Utam végeztével Csíkszeredába hazatérve úgy éreztem, a Moldvában évszázadok óta élő csángó-magyarok rendkívül értékes zenefolklór kincsének rögzítésén, megmentésén túl, fel kell tárnom szomorú életsorsukat is. Hírt kell adnom a világnak arról a kettős elnyomásról, amit saját szememmel láttam, amit a csángók, bízva bennem, elpanaszoltak. A csángó-magyar ember ugyanúgy szenvedett a tőkésbojár kizsákmányolástól, mint azonos életmódú román szorstsárai, de a csángót még anyanyelve használatától is megfosztották, szinte emberszámba sem vették. Az akkor uralkodó réteg csak úgy hívta a csángó-magyart: *bangyen*. Ez magyarul afféle felállatot jelent. Hazaérkezésem után hosszan elgondolkoztam, és a *királyi Románia* akkori nemzetiség politikáját megismerve, azt a következtetést vontam le, hogy a *csángó-magyarok akkori jelene a székelységnek szánt jövő.*”

Domokos Pál Péter a lészpediek szó hagyományában a kolozsvári bírót álruhában megleckéztető Mátyás király vagy a birodalmát Falkenstein gróf álneven bejáró II. József császár rangjára emelkedett. Erre a szerepre utalt a Moldva-kutatásban őt követő Halász Péter is Domokos Pál Péter koporsójánál mondott búcsúbeszédében: „Köszönjük azt a példát, amit mutatott azzal, hogy egy népcsoportot lehet úgy is kutatni tudósként, hogy közben emberként szeretjük, a szívünkre öleljük őket, és már-már fejedelmüként vállaljuk a felelősséget értük.”

Adatközlőm, Baló Marika így emlékezett vissza Domokos Pál Péter, Magyarország álruhás királya, első lészpedi néprajzi gyűjtőútjára: „Akkor, mikor ő leghamarább eljött, ő nem mondta senkinek, mondta János Antinak, Ignác Istánnak, mert ők voltak a magyarok, Varga Istán, Varga Ferenc, ezek a nagy magyarok, Zöld Ferenc, s ők tudták, hogy kicsoda jó ide. Mikor mondták, Domokos Pál Péter, a királyuk a magyaroknak, a magyaroknak a királya! Hát hogy jöjjön ide? Na idejön, hát lássátok ti! S akkor egyszer eljött egy fazokas. „Fazokákat árulunk! Fazokákat árulunk! Fazokákat árulunk!” Mén pokol üdő, sok a nép. Nem voltak itten, akkor nem voltak itten fazokák semmi.” Menjünk el, vegyünk tejesfazokat!” S akkor így a lakodalomba vagy a, úgy mikor

meghal valaki, mondjuk tor, tort tesznek, akkor olyan fazokakba főzték, cserépfazokakba, nagy fazokakba, abba főzték a galuskát, töltött káposztát. Vegyünk ezt, ezt mikor egyszer megfőzzük galuskával, akkor egy fél tornak elég ez, mikor asztalt tesznek, mikor a holt meghal, mi úgy mondjuk tor. És akkor mondták: „Fazokakat árulunk! Fazokakat árulunk!” Hát ez kicsoda lehet? Odamegyünk, egyik is: „Na, nekem egy nagy fazok kell, kétfilű fazok kell!” Másik mondta: „Én tejesfazokat veszek.” De azt, hogy tudta valaki is, nem tudta senki, hogy a Domokos Pál Péter ottan hallgatkozik. „Milyen fazokat vesz maga?” „Tejes fazokat veszek.” Másik mondta: „Kancsót veszek én. Én veszek egy kancsót.” Azt mondtuk, hogy fazokas, nem egyéb ember. Az idevalók jártak icárban, fehér gatyában, s akkor pendelyes ingben, s aki jött valakicsoda városról vagy isten tudja honnan, akkor azok jöttek ilyen nadrágban, pantalonban, így mondtuk. Ki lehet ez a pantalónyos? – mondták ottan. „Ki lehet még az a pantalónyos es, ott beszélget magyarul.” Hej, Ignác Istánék tudták, János Anti, Ignác István, Varga Istán, árulja a fazokakat Domokos Pál Péter. Aztán hozták, vitték hézánk, elhozták hézánk Domokos Pál Pétert, akkor ment Ignác Istánhoz, akiről tudta ő, hogy magyarok, ment Ignác Istánhoz. Akkor kihez menjenek? Fehér Júzsihoz, az nagy magyar ember volt az is, Fehér Júzsihoz. Mikor ide hézánk hozzák, jaj, mondjuk, kicsoda jó be a kapun, kicsoda lehet az, milyen nagy úr, úriember, azt mondtuk nagy úriember lehet. Azt mondja Ignác Istán: „Ne féljenek semmitől, ez nem valami izé ember, azt mondja, beszélgessenek magyarul, úgy ahogy kell, mert ez nem senki ember, nem kell félni tőle!” Hát kicsoda? „Na, hagyják el, majd még megmondjuk, hogy kicsoda lehet ez, kicsoda ez az ember.” Mikor elmentek, s aztán összegyűltek tátámék: „Kicsoda volt ez?” „Ez a magyaroknak a királyik volt!” Hát, hogy volt, fazokakat árult? „Hát eljött, hogy hallja meg, hogy hogy van itt, milyen beszéd van itt, magyar?” Ők nem tudták addig hogy itt magyarok vannak. Aztán lett itt bözdetés az emberek között, hogy hát a király is idejön, hát a király fazokakat áruljon. Egy kicsitdég volt, aztán azt mondták, milyen nyelv ez, limba zsargon, nem lehet tudni magyarul! A papok tiltották el, nem lehet magyarul legyen itten, nem kell nekik magyar. Most azt mondják limba diavoleákó, az ördög nyelve! Papnak szájából jött ki.

Mikor idejött, azt mondja, hogy: „Mit csinál kend, néni?” Azt mondja a mama: „Mit csinálók? Verem a köpülőt.” „Milyen az? Hozza csak vissza!” Visszahozta már a mama a köpülőt, letette. „Na, verje, na, verje, verje a köpülőt! Lássuk, mit csinál maga! S na itt, mi lesz?” „Mi lesz? Vaj.” „Hát milyen az a vaj?” „Na, megmutítom magának.” Még verte a mamám egy kicsit. „Na, adjon egy kanalat, kóstoljam meg én es, na a kalányit!” „Adjak, de nekünk csak fakalányaink vannak.” „Adja ide, maguk ilyenvel esznek?” „Ilyenvel.” „Adja, ne féljen semmitől, én is megeszem.” Mikor megkóstolta a Domokos Pál Péter: „Jaj, ez finom, hallja-e? Hogy mondják neki, vaj?” „Mondjuk, vaj.” „S aztán ennek a tejnek hogy mondják?” „Vert tej.” „Az nem vert tej, hallja-e?” „Hát milyen.” „Az író!” Mi akkor hallottuk meg, hogy író, mi addig nem tudtuk.

Lovaskocsival jött, avval az emberrel, amelyik árulta a fazokakat, ketten jöttek. Az azt hiszem innét való lehetett Erdélyből, s akkor avval jött, nem tudta senki.

Azt tudtuk, hogy a Nagy-Magyarországon van az az ember, a király. Tudtuk azt, hogy leöregedett, s akkor tettek másikat. Aztán hallottuk, hogy él. „Még él-e a Domokos Pál Péter?” Hát mondták, hogy él, hogyne élne!

Mi elvontunk, kivittek innen Magyarországra egy előadásra. S akkor előhozták őt egy templomba. Beszélgetett, azt mondta: „Amíg élek, soha nem felejttem el, s örökké segítém a moldvai csángókat.” De olyan volt immár, hogy úgy vezették a templomba bé Domokos Pál Pétert.”

Nem csupán munkássága, hanem e lézpedi történeti monda ismeretében is igazat adhatunk Andrásfalvy Bertalannak, aki így értékelte Domokos Pál Pétert: „Ő volt az utazó tudós, aki egy már csaknem elszáradt gallyat kötött vissza a nemzet törzsére.”